Оксана КУШНІР
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

УДК 070:316.773

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЕЛІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИСКУРСУ СЛОВАЧЧИНИ

У публікації визначено внесок провідних літераторів, журналістів, видавців та громадських діячів у процес позиціонування письменницького часопису «Дукля» як модератора й арени формування літературного медійного простору. Окреслено діяльність окремих персоналій у становлення інформаційного дискурсу словацьких українців.

Ключові слова: *інформаційний дискурс, літературна періодика, українці Словаччини, журнал «Дукля», літературна критика.*

Розвиток української періодики у Словаччині зумовлювався політикою домінантної нації, визначався особливим становищем українців-русинів у чужій державі, специфічними умовами їх соціального і культурного життя. Українська преса зуміла поєднати місцеві, загальнодержавні та світові фактори: відтворювався насамперед рівень та напрям літературного розвою української громади, друкувалися кращі белетристичні зразки з України, перекладні тексти світового мистецтва слова.

З одного боку, спеціалізована літературна періодика, як ніяка інша, впливала на життя української спільноти у Словаччині, оскільки слугувала єдиним джерелом зростання і середовищем функціонування літератури, виступала домінантним чинником їхнього національного життя. Вона й сьогодні допомагає їм адаптуватися до словацького суспільства, інтегруватись у нього, виступаючи важливою складовою чехо-словацької журналістики. З іншого боку, українська періодика – провідна ланка, що єднає етнічну громаду із земляками, органічно включаючись у загальноукраїнський процес розвитку національної преси.

У корпусі літературної преси вирізняється вагома когорта славних імен серед видавців, редакторів, засновників та авторів. Зародження та повноцінне існування письменницької періодики пов'язане з творчою та видавничою ініціативою видатних белетристів, публіцистів, критиків, літературознавців, які розуміли необхідність і складність заснування та видання української періодики у Словаччині відповідно до історичних обставин та особливостей політичного минулого обох народів; цінували роль дискусії з колегами на сторінках преси; визнавали вагу друкованого слова в періодичному виданні для розвитку літератури національної меншини в чужомовному середовищі.

Мета дослідження – зважити внесок письменницької еліти у процес позиціонування та розвитку літературного медіадискурсу української національної меншини у словацькому журналістському контексті.

У системі преси українців Словаччини журнал «Дукля» [6] відіграє специфічну роль організатора і пропагандиста літературного та мистецького життя Пряшівщини. Він гуртує навколо себе творчу інтелігенцію краю, зокрема письменників, науковців, освітян, художників, громадських діячів. Видання засновано як альманах-квартальник (з 1966 р. – двомісячний журнал) у березні 1953 р. при видавництві Культурного союзу українських трудящих (КСУТ) Чехо-Словаччини (сьогодні – Союз русинів-українців у Словаччині). Його поява – результат цілеспрямованої мистецької праці членів Гуртка українських письменників при Спілці чехо-словацьких письменників (з 1967 р. – Української філії Спілки словацьких письменників): Ю. Боролича, В. Зозуляка, Ф. Іванчова, А. Куська, Ф. Лазорика, І. Мацинського, М. Пителя, І. Прокіпчака, Олени Рудловчак, М. Шмайди та ін.

Сімдесятирічний шлях журналу «Дукля» був нелегким, що зумовлено його особливим характером і становищем. Тематичну спрямованість, зміст, регулярність опублікованих матеріалів і тираж (1 тис. примірників) визначали власні можливості не надто потужних літературних сил Пряшівщини. Журнал «Дукля» довго не міг виробити собі належне обличчя й вагу в культурному житті краю. Гальмували розвиток видання часті зміни складу й керівництва редакції, іноді досить стихійні й необґрунтовані: очільниками журналу були І. Мацинський, Ю. Боролич, Ф. Іванчов, Ф. Лазорик, Ф. Ковач, М. Ілюк, І. Яцканин.

Палітру часопису на етапі становлення формували твори його організаторів. Молодше покоління творчої генерації, а саме С. Макара, Й. Шелепець, В. Гайний, В. Дацей, Ф. Ковач, М. Роман, С. Гостиняк, М. Мольнар, які пізніше стали членами Української філії Спілки словацьких письменників, освоювали творчу майстерність саме на сторінках «Дуклі». У журналі розпочинали свій творчий шлях Й. Збіглей, М. Немет, М. Дробняк, І. Галайда та інші автори.

Журнал «Дукля» став центром розвитку української літературно-критичної думки на Пряшівщині в другій половині ХХ ст. Понад 60 років критичний відділ видання представляли різні з точки зору рівня професійної майстерності та ідейно-естетичних позицій особи – Ю. Бача, І. Волощук, І. Галайда, М. Гиряк, Ф. Гондор, О. Зілинський, М. Ілюк, Ф. Ковач, В. Коман, В. Копчак, І. Мацинський, М. Роман, В. Хома, А. Червеняк, А. Шлепецький та ін. Їх перу належать тексти інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів. Автори досить активно реагували на події поточного українського літературного процесу Словаччини й намагалися відтворити ідейно-естетичні пошуки загальноукраїнського та європейського мистецького дискурсу.

На кінець 1950-х рр. (після ХХ з'їзду КПРС у 1956 р.) припав активний процес формування української літературної критики Чехо-Словаччини, яка значно випередила художню практику й висунула ряд нових вимог до авторів і критеріїв літературних творів. Надруковані у той час на сторінках альманаху «Дукля» оглядові замітки, відгуки, рецензії, літературно-критичні й історико-літературні розвідки, полемічні нотатки, публіцистичні статті Ю. Бачі, І. Волощука, М. Гиряка, Ф. Гондора, В. Копчака, І. Мацинського, В. Хоми, А. Червеняка, А. Шлепецького та інших репрезентували широкий спектр поглядів на специфіку художньої літератури, її завдання і роль у суспільстві, розуміння теорії відображення й питання художньої правди, висунули нові вимоги щодо літературних критеріїв та образотворення, окреслили своєрідність літератури словацьких українців, її тематичні, стильові й жанрові особливості, перспективи і шляхи подальшого розвитку, підняли питання творчого переосмислення власних традицій, засвоєння здобутків світової культури і тим самим сформували українську літературну критику Словаччини, яка активно впливала на тогочасний літературний процес і продовжує це робити дотепер.

Художні відділи альманаху тоді поповнилися мистецькими зразками творчості Є. Бісс, Ю. Боролича, І. Галайди, С. Гостиняка, В. Гренджі-Донського, В. Дацея, Й. Збіглея, Ф. Іванчова, Ф. Лазорика, І. Мацинського, Й. Шелепця, М. Шмайди. Їхні ліричні вірші, поеми, балади, сонети, оповідання, новели, повісті, романи, драми,

ліричні комедії, нариси, репортажі помітно розширили жанрову палітру видання. Тоді орган друкував твори заборонених в Україні «шістдесятників», репресованих письменників, дисидентів (поезію В. Симоненка, І. Драча, М. Вінграновського, Л. Костенко, Д. Павличка, літературно-критичні та публіцистичні праці І. Дзюби та ін.), подавав інформацію про загальноукраїнське національно-культурне життя, якої уникала радянська преса, завдяки чому переріс «місцеве значення і став фактором всеукраїнської боротьби за незалежність України» [2, с. 208]. Завдяки плідній праці Гуртка теорії і практики перекладу на українську мову, що функціонував при редакції, українські читачі мали змогу знайомитися з художніми творами й літературознавчими дослідженнями словацьких і чеських авторів.

Поштовхом подальшого зростання вимог до місцевої української літератури послужило відзначення десятиріччя альманаху «Дукля». У 1963 р. відбулася відкрита дискусія про дотеперішні результати діяльності видання, яка розкрила важливі недоліки редакційної роботи і сфокусувала інтерес колективу редакції та всієї творчої інтелігенції на пекучих проблемах літературного й культурного життя. Розгорнулася полеміка про критерії підходу до художньої творчості, про боротьбу проти локальної ізольованості і провінціальності, ставлення до місцевих традицій, освоєння загальноукраїнської культури і контакт з явищами чехо-словацької літератури. Прикметними у цьому руслі є стаття Ф. Гондора *«Дуклі» 10 років. Йдеться про концепцію «Дуклі»* [6: 1963. – № 1. – С. 5–10] та його виступ на засіданні пленуму української секції Спілки словацьких письменників *«Ширший розмах «Дуклі»!»* [6: 1963. – № 4. – С. 64–70], в яких уперше піднято ряд визначальних питань літературознавчого і видавничого характеру.

Оцінюючи десятирічну продукцію видання, Ф. Гондор намагався «знайти центральну тематичну лінію цього літературно-художнього та громадсько-політичного альманаху», виявити, «до якої міри, на якому рівні та якими засобами альманах виконав намір, формульований власною редакцією». Одразу ж критик наголосив: «хоч альманах змістовними рисами сигналізував зміни або й ґрунтовно міняв своє тематичне обличчя, хоч міняв свою редакційну раду... – все це відбувалося стихійно… За винятком першого номеру, нема ані слова в альманаху про те, чим він хоче бути, про що в певному періоді намагається, а за десять років в ньому нема ані слова критики власної праці» [6: 1963. – № 1. – С. 5].

«Першорядним обов’язком «Дуклі», – за визначенням Ф. Гондора, – було залучати місцеву українську літературу в чехо-словацький контекст, боротися проти найбільшого лиха літератури національної меншості – проти місцевої ізольованості, національної замкнутості». Як підсумував автор, «Дукля», на жаль, цю роль не виконала. Вона «проковзла помимо літературного життя в нас» [6: 1963. – № 1. – С. 6]. Більше того, у перші роки часопис сам активно пропагував безконцепційне та невимогливе ставлення до літератури краю, проголошував її ізольованість, замкнутість і обґрунтовував для неї «місцеві критерії». Відтак літературознавець сформулював для видання «завдання номер один: інтенсивно і послідовно не ізолювати, але максимально дістатись до центру тих проблем, якими живе чеська та словацька література, боротись за те, щоб місцева українська література йшла в ногу з літературним процесом у Чехо-Словаччині і, таким чином, стала предметом інтересу не лише читачів українського населення, але щоб попала в руки як словацького, так і чеського читача» [6: 1963. – № 1. – С. 7].

Прагнення реалізувати це завдання мало б вплинути на якість дуклянської літератури, дозволити друкувати справді «нові вірші та оповідання», чого «можна досягнути лише підвищуванням вимогливості, підвищуванням критеріїв для публікування на сторінках «Дуклі» [6: 1963. – № 4. – С. 67]. При цьому якість не повинна зростати за рахунок кількості авторів та їх творів. Прогресивний розвиток письменства, на думку критика, передбачає здорову конкуренцію, творче співробітництво і напружене співжиття різних літературних генерацій.

Ф. Гондор справедливо докоряв редакції за її невтручання у вирішення проблем «місцевої» української літератури. В українській пресі Чехо-Словаччини того часу

велася дискусія про ставлення до традицій. «Редакція зобов'язана була здійснити... дискусію на цю проблематику», особливо про «змисл і покликання літератури» в умовах національної меншини [6: 1963. – № 4. – С. 66]. Але й цього «Дукля» за 10 років не зробила. Більше того, на її сторінках за цей період не було жодної дискусії. «Дуклі» потрібна готовна, бойова публіцистика, якої взагалі тут нема. Довгі роки «Дукля» не мала ані жодної літературної критики», хіба що перші спроби «цілеспрямованої» критики В. Хоми, І. Галайди, А. Гірки, А. Червеняка [6: 1963. – № 1. – С. 9].

Негативно оцінив Ф. Гондор десятирічну роботу альманаху щодо виконання його другого основного завдання – пропагувати українську радянську літературу. Констатуючи наявність «екзальтованих декларацій» про любов до українського народу, його літератури, автор поставив під сумнів їх «реальне значення», коли в цілих номерах немає «найелементарнішого – статті, вісточки про українську літературу і зразків з її творчості. «Дукля» промарнувала свій капітал тим, що не давала українському читачеві хоч би уяву про питання розвитку чеської та словацької культури... не виправдала себе і поки йдеться про її обов'язок давати читачеві образ української радянської літератури» [6: 1963. – № 1. – С. 7–8].

Підняті Ф. Гондором з нагоди десятиріччя альманаху «Дукля» наболілі питання українського літературного життя Чехо-Словаччини знайшли своїх прихильників і послідовників серед молодої генерації. Цьому сприяв добре підготовлений на той час культурно-естетичний ґрунт, перш за все, завдяки активній діяльності І. Мацинського. Його внесок у культурну історію словацьких українців надзвичайно важливий. Письменник, перекладач, науковець, бойовий публіцист і громадський діяч, він належав до активних організаторів культурного життя українського населення Чехо-Словаччини. Виступаючи засновником Української секції Спілки словацьких письменників (УС ССП) (серпень 1952 р.), альманаху «Дукля» (березень 1953 р.), займаючи довгі роки посаду секретаря УС ССП та редактора її друкованого органу, працюючи літературним консультантом, а далі директором УНТ у Пряшеві, очолюючи Відділ української літератури Словацького педагогічного видавництва, маючи репутацію доброго поета і знайомства з чільними словацькими літературними діячами, він від 1945 р. постійно впливав на духовний розвиток Пряшівського краю.

Перебуваючи в мішаному мовно-культурному оточенні, І. Мацинський своєю творчістю, ентузіазмом, новаторськими ідеями сприяв формуванню українського культурно-національного середовища, яке манило творчу молодь, плекало її національну свідомість та естетичні смаки. Саме йому, як підкреслює Ю. Бача, належить заслуга залучення до праці в «місцевій» літературі братиславчан – В. Гренджі-Донського, В. Хоми, М. Мольнара, М. Неврлі, Ф. Гондора та пражан – О. Зілинського, Зіни Ґеник-Березовської, В. Жідлицького тощо [2, с. 209].

Завдяки прямому характерові, «інтелігентній войовничості», експресивності І. Мацинському вдалося розгорнути значну діяльність щодо розширення простору пряшівського письменства та нового розуміння суті літературної і культурної діяльності. За його сприяння на сторінках альманаху з'являлися сміливі думки про подальший літературний розвиток [6: 1964. – № 1. – С. 1–8]. Він опублікував власні роздуми про зростання українського культурного життя в Чехо-Словаччині: *«Література, її місце в культурному житті українських трудящих Чехо-Словаччини і деякі організаційні питання»* [6: 1964. – № 4. – С. 1–8], *«Українська філія ССП між III та IУ з'їздами чехословацьких письменників»* [6: 1964. – № 5. – С. 1–14], *«Концепція і безконцепційність і – де ти, концепціє нашого культурного життя?»* [6: 1965. – № 1. – С. 1–20] та ін.

Наскрізним питанням цих публікацій було розуміння суті та шляхів розбудови єдиної концепції культурно-національного життя пряшівчан. Саме концептуальна невизначеність, підкреслює І. Мацинський, стала основною причиною змарнованого десятиліття в культурному розвитку загалом та в редакційній політиці альманаху «Дукля» зокрема.

До початку 1960-х рр. видавництво, випускаючи книги – підручники і художню літературу, дбало тільки про вчасне виконання видавничих планів і зовсім не цікавилося розповсюдженням своєї продукції чи її впливом на читача. У театрі ставили п'єси, думаючи лише про те, щоб не грати перед порожнім залом, та про позитивні відгуки на спектаклі. Радіо прагнуло тільки вчасно наповнити ефір та отримати добру оцінку своєї роботи. Письменники прагнули, щоб саме їхні рукописи потрапили у видавничі плани. КСУТ організовував різноманітні фестивалі, читацькі бесіди, проводив звітно-виборчі збори, набір членів та передплатників преси тощо з однією метою – щоб не знизилося число членів КСУТ, кількість передплатників, колективів народної творчості, присутніх на фестивалях, на зборах, на конференціях та бесідах. Час від часу союз замовляв виставу театру чи виступ ансамблю для відзначення визначної річниці [2, с. 210].

І. Мацинський виразно бачив недоліки організаційної діяльності української меншини, тому вже у статті *«Література, її місце в культурному житті...»* від імені літераторів наголошував, що «саме українські письменники... вітають спроби випрацювати єдину концепцію цілеспрямованих дій всіх організацій та установ, покликаних обслуговувати культурні потреби українського населення Чехо-Словаччини» [6: 1964. – № 4. – С. 2]. Як директор видавництва і письменник, він виступав проти ізольованості, «провінційної вузькості» українського письменства, підкреслював необхідність «дістати» видавничу справу краю на загальноукраїнський рівень, роль літературної критики для подальшого розвитку літератури, зокрема потребу критики «виховуючої, чутливої, не честолюбивої, не дезорієнтуючої… а глибокої, дружньої» [6: 1964. – № 4. – С. 7–8]. «Це теж частина широкої концепції... Така концепція – наша насущна повинність» [6: 1964. – № 4. – С. 8]. І першими кроками на шляху до її досягнення автор уважав співпрацю різних організацій та установ, взаємозв'язок їхніх цілеспрямованих дій для культурного розвитку українців Чехо-Словаччини.

У статті про *«Концепцію...»* І. Мацинський ширше трактував ключовий принцип культурного становлення нації. Він відштовхувався від незаперечної істини про необхідність концепції як визначальної аксіоми існування й розвитку людства, адже навіть «історія завжди плутає тільки там, де нема концепції та цілеспрямованої праці. Історію роблять завжди люди. А аж потім – вона – людей» [6: 1965. – № 2. – С. 55]. «Кожна концепція... мусить виходити з потреб і стану сучасного культурно-політичного життя. Всі окремі концепції повинні бути спрямовані до його покращення» [6: 1965. – № 1. – С. 10].

Особливості національно-культурного розвитку словацьких українців зумовлені суспільно-політичними перипетіями їх історичного життя. Відтак «культура українського населення Чехословаччини за змістом – є завжди чехословацькою культурою, бо черпає матеріал із спільного життя з чеським і словацьким народами... за формою – це культура українська, бо побудована на українській мові, спільних етнічних єдностях і традиційних спадщинах з рештою українського народу» [6: 1965. – № 1. – С. 3].

Амбівалентна природа сучасної культури українців Словаччини, на думку публіциста, визначала її концептуальну спрямованість на співпрацю і взаємодію різних суспільних установ, громадських організацій, усіх сфер культурно-національного життя української меншини. «Стихійність в українських культурних справах можна усунути широким і діловим обміном поглядів, їх організаційно-ідейним єднанням для забезпечення завдань» [6: 1965. – № 1. – С. 11].

Як активний громадський діяч І. Мацинський ініціював також й інші форми літературного життя українців Чехо-Словаччини. Займаючи посаду секретаря письменницької організації (з 1963 р.), він розгортав діяльність комітету та пленуму в усіх можливих напрямках його прав та обов'язків: оновив «членську базу» УС ССП (при заснуванні УС ССП 1952 р. вона нараховувала 11 членів, у 1963 р. – 9), розширив комітет УС, залучивши до нього молодих авторів, носіїв нових думок та охочих вирішувати складні питання літературного та культурно-політичного життя, зав'язував контакти з польськими та мадярськими письменниками в Чехо-Словаччині, пробував

налагодити спілкування зі СП України, заснував Клуб приятелів української літератури (КПУЛ) «Дружба». Для активізації літературного життя використовував творчі стипендії та соціальну допомогу письменникам, перевів «Дуклю» з альманаху-квартальника на двомісячний журнал (1966 р.), запроваджував конкурси на кращі літературні твори, добивався у ЧССП встановлення національних премій за кращі твори літератури національних меншин, виносив проблематику української словесності Пряшівщини на загальнодержавні літературні форуми. Зайнятий організаційною роботою І. Мацинський усе ж звертав особливу увагу на творче обговорення літературознавчих питань розвитку української літератури краю. Поряд із активізацією УС ССП він дбав про те, щоби секція стала кузнею власного літературного і літературознавчого життя чехо-словацьких українських письменників. Для цього діяч створив секції поезії, прози та критики, організовував семінари-зустрічі письменників та критиків, на яких обговорювалися важливі проблеми стану та подальшого розвитку української літератури Чехо-Словаччини [2, с. 213–214].

Ініціативи І. Мацинського підхопив Ю. Бача зі своїм нескореним духом вічного неспокою, незгасаючим ентузіазмом і відповідальністю. Доля цього талановитого письменника, журналіста, «шеф-редактора» молодіжної сторінки газети «Пряшівщина» (1949 р.), першого редактора газети «Нове життя» (1951 р.), мудрого педагога, науковця і публіциста є частковим втіленням усієї культурної історії українців Словаччини [3]. Його пристрасний голос найактивніше звучав у публіцистичних статтях середини 1960-х років пам'ятної «празької весни», кращі з яких вийшли окремими виданнями через сорок років. Їх автор гостро і правдиво піднімав питання загальноукраїнського значення, оцінював суспільно-політичну і культурну ситуацію в Україні та, передусім, ставив пекучі проблеми національного існування пряшівських українців, культурне буття яких неодноразово було під загрозою асиміляції, відстоював права української меншини у Словаччині.

Уся творча і громадська діяльність Ю. Бачі об'єднана спільною ідеєю, єдиною громадською метою – піднімати освітній рівень простого населення, «скріплювати його національну свідомість, підвищувати орієнтацію в суспільно-політичних та культурно-освітніх чи навіть професійних питаннях» [4, с. 26–27]. Відтак його публікації, зокрема у місцевій газеті «Нове життя», журналах «Дружно вперед», «Дукля», близькі пересічному читачеві за тематикою, численними прикладами й паралелями з різних сфер життя, доступним стилем, що в сукупності забезпечувало глибокий вплив на аудиторію, спонукало її думати, говорити і діяти.

Так, у статті *«Безмірна відповідальність»* Ю. Бача підкреслював велику стурбованість українських митців долею своєї культури, висловлену на V з'їзді письменників України. Усвідомлюючи значення художньої літератури у громадському житті країни, вони акцентували на потребі «всебічно піклуватись про загальний розвиток національної культури» [6: 1967. – № 1. – С. 37–39].

У замітці *«Пряшів притягаючий і лякаючий»* публіцист відповідав, як подібне гасло впроваджувалося у Пряшеві – центрі культурного життя українців Чехо-Словаччини. Пряшівське громадсько-культурне середовище з його «національними» ознаками – мізерними творчими традиціями, досвідом минулих невдач, силою відсталості й занедбаності, атмосферою зневіри й неохоти, «заслуженою» оцінкою найкращих своїх представників, відсутністю організаторських здібностей і єдиної концепції, політикою розбрату і «бездіяльності» – мало чим могло «притягнути» молодих літераторів. «Пряшів» часто не вміє і боїться думати. А думати нелегко – думати болить» [6: 1967. – № 4, С. 47]. Тому тим, хто відважувався творити українську культуру Словаччини, були потрібні такі риси, як сила, мужність, незнищенна віра, суспільний обов'язок і патріотизм.

За подібні думки публіцистику Ю. Бачі неодноразово обговорювали в найвищих партійних установах державних столиць, де було «належно» оцінено – його позбавили права працювати за професією, засудили до чотирьох років ув'язнення за перевезення з України й поширення у Чехо-Словаччині праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи

русифікація?», на повних двадцять років виключили із суспільного життя. Він не потрапив навіть у реєстр *«Автори журналу «Дукля» – додаток до ж. «Дукля», ч. 1 за 1978 рік»*, тому написану в той час статтю *«Будительство як концепція»* зміг опублікувати лише через 13 років [6: 1991. – № 5-6. – С. 41–49]. У ній Ю. Бача знову підняв ключову проблему суспільно-культурного розвитку Закарпаття – необхідність єдиної концепції, активної програми всебічного життя краю в контексті історичних реалій.

Завдяки глибокій критичності Ю. Бачі на сторінках «Дуклі» у 1960-х рр. розгорнулася справжня літературна полеміка навколо актуальних літературних і літературознавчих проблем. Йому належало перше запрошення до діалогу щодо висунутих А. Червеняком у статті *«Наші чергові завдання»* [6: 1964. – № 1. – С. 1–8] вимог до створення «нових» творів мистецтва і літератури, перегляду «незаперечних» положень методу соціалістичного реалізму (*«Зрозуміти й зреалізувати»* [6: 1964. – № 3. – С. 93]). Він зробив спробу «культурного» публічного розв'язання творчого й особистісного конфлікту (*«Як я «спотворив» Духновича»* [6: 1965. – № 1. – С. 108–110]. – До статті М. Мольнара *«За серйозну критику і творчу наукову співпрацю»* [6: 1964. – № 4. – С. 89–93]). Брав участь у полеміці навколо специфіки художньої літератури, її суспільного призначення, способів відображення життя (*«Ми теж за правду, проти перекручень»* [6: 1961. – № 1. – С. 97–103]. – До статті М. Гиряка *«За ідейну і художню правду, проти перекручень»* [6: 1960. – № 4. – С. 106–121]. – Бачі відповів В. Хома розвідкою *«Де ж правда?»* [6: 1961. – № 3. – С. 73–79]), у дискусії щодо шляхів розвитку місцевої літератури, ролі в ньому традицій, загального економічного та культурного рівня населення, таланту і творчих здібностей окремих авторів (*«Вони цієї каші не варили...»* [6: 1965. – № 1. – С. 100–102]. – До статті Й. Шелепця *«Думки опівночі»* [6: 1964. – № 4. – С. 68–69]).

У процесі полеміки сформувалася характерна особливість науково-мистецьких поглядів Ю. Бачі – навіть при розгляді «проблем внутрішньолітературного характеру» він завжди «виходить із суспільно-історичної ситуації», в якій опинився регіон чи нація загалом у певний період [7, с. 140] що, з одного боку, підкреслювало їх переконливість, а з іншого – визначало рівень та особливості українського літературного життя Пряшівщини.

Завдяки невтомній праці, гнучкій редакційній організації І. Мацинського та високій життєвій філософії, позиції громадянина і суспільного діяча Ю. Бачі, гострому полемічному слову Ф. Гондора часопис «Дукля» у 1960-х рр. став явищем загальноукраїнського значення, виконуючи ті функції, які мала б виконувати загальнонаціональна преса щодо українців за межами України [11; 12].

Вторгнення 1968 р. в Чехо-Словаччину радянських військ зруйнувало відрадні тенденції оновлення культурно-національного життя української громади, відкинуло його на десятиліття назад. З літературного процесу були вилучені кращі його представники, а лідерами стали В. Зозуляк, І. Прокіпчак та ін., які до того перебували на периферії культурного життя.

Тогочасну літературну критику часопису творили В. Коман, Ф. Ковач, М. Роман. Їм належать поверхневі рецензії-анотації на окремі видання та оглядові праці про життя і творчість письменників, у яких критичний аналіз знову зводився до висвітлення місцевої тематики й суспільної проблематики, поцінування художніх творів за так званими місцевими критеріями, з опорою на провінційність літератури чехо-словацьких українців. У виданнях цього періоду не розгорталися дискусії щодо проблем розвитку всього українського літературного процесу чи літературного життя українців Пряшівщини, полеміка про художню вартість творів, майстерність окремих авторів. У результаті – двадцять років застою в українському літературному житті, наслідки якого ще довго давали про себе знати після 1989 р.

Згодом Ю. Бача стверджував, що «Дукля» пізніше «скоріше документувала зміни в літературному процесі, ніж була їхнім ініціатором» [2, с. 208], все-таки саме довкола цього часопису розгорнулася активна діяльність українських свідомих кіл

Пряшівщини, яка переросла місцеве значення і стала фактором всеукраїнської боротьби за незалежність України.

Усвідомлюючи роль журналу «Дукля» в культурному, зокрема літературному, житті словацьких українців, автори прагнули створити елітарне видання загальноукраїнського і загальночехо-словацького значення, відтак постійно намагалися вдосконалювати його редакційну практику, розширювати коло мистецьких інтересів, підвищувати художній рівень друкованих матеріалів відповідно до літературних запитів і побажань читачів. Відтворюючи процес художньо-естетичного й теоретичного мислення творчої інтелігенції Пряшівщини, відображаючи її духовні цінності, часопис «Дукля» став живою історією літератури і культури українців Словаччини другої половини XX віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бача Ю. Чому, Коли і Як? Запитання й відповіді з історії русинів-українців Чехо-Словаччини / Ю. Бача, А. Ковач, М. Штець. – К. : ІНТЕЛ, 1992. – 83 с.

2. Бача Ю. А. З історії української літератури Закарпаття та Чехо-Словаччини / Ю. А. Бача. – Presov : Filozoficka Fakulta Presovskej Univerzity, 1998. – 277 с.

3. Бача Ю. А. Про себе як про журналіста / Ю. А. Бача // Українська мова та література. – 1999. – Ч. 35 (146). – С. 4.

4. Бача Ю. А. Персональна бібліотека (Юрій Бача. Хто він такий?) / Ю. А. Бача ; [упоряд. Т. Турчинко]. – Пряшів : Регіональна агентура Свидник, 2002. – 86 с.

5. Дацко Ю. Десятиріччя альманаху «Дукля» / Ю. Дацко // Нове життя. – 1963. – 6 травня. – № 14. – С. 5.

6. Дукля. – Пряшів (Словаччина), 1953 – 2015.

7. Ільницький М. Книжка, писана 18 років / М. Ільницький // Дзвін. – 1991. – № 5. – С. 139–141.

8. Ковач Ф. Трибуна літературного життя (До 30-річчя журналу «Дукля») / Ф. Ковач // Діалоги / Ф. Ковач ; [відп. ред. Н. Кайнц]. – Словацьке педаг. вид-во в Братиславі. Відділ укр. літ. в Пряшеві, 1988. – С. 262-276.

9. Мацинський І. Історичні передумови / І. Мацинський // Література чехословацьких українців (1945-1967). Проблеми й перспективи. – Словацьке педаг. вид-во в Братиславі. Відділ укр. літ. в Пряшеві, 1988. – С. 7-27.

10. Мишанич О. Юрію Бачі – 70 / О. Мишанич // Слово і час. – 2002. – № 12. – С. 28.

11. Hvišč J. Dukla (literárni a kultúrnospoločenskỳ almanach ukrajinskej menšiny) na novej ceste / J. Hvišč // Pravda. – 1964. – 24. 5. – S. 2.

12. Rudlovčáková E. Desat' rokov almanachu Dukl'a / E. Rudlovčáková // Nové obzory. – 1963. – № 5. – S. 353.

Оксана Кушнир

Роль и значение литературной элиты в формировании профессионального информационного дискурса Словакии

В публикации определен вклад ведущих литераторов, журналистов, издателей и общественных деятелей в процесс позиционирования писательского издания «Дукля» как модератора и арены формирования литературного медийного пространства. Определена роль деятельности отдельных лиц в создании информационного дисскурса словацких украинцев.

Ключевые слова: информационный дисскурс, литературная периодика, украинцы Словакии, журнал «Дукля», литературная критика.

Oksana Kushnir

The Role and Importance of the Literary Elite in the Formation of Professional Information Discourse of Slovakia

The publication defines the contribution of leading writers, journalists, publishers and public figures in the process of positioning the writing magazine «Duklja» as a moderator. The arena for the formation of the literary media space of them activities of the individual personalities involved in the formation of information discourse of the Slovaks are outlined in the paper.

Keywords: information discourse, literary periodicals, Ukrainians in Slovakia, magazine «Duklja», literary criticism.